

ELLA RÄTY HANNA MARTTINEN

Suomalainen
METSÄPUUTARHA

ELLA RÄTY HANNA MARTTINEN

Suomalainen
METSÄPUUTARHA

WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ HELSINKI

© Tekijät ja WSOY 2014

Teksti ja piirrokset © Ella Rätty

Valokuvat © Hanna Marttinen/Studio Kiiltomato ja Ella Rätty
Graafinen suunnittelu ja taitto Sanna-Reeta Meilahti
Toimitus Hilka Opas

ISBN 978-951-0-39951-4

Painettu EU:ssa

SISÄLLYS

LUKIJALLE 6

8 METSÄN JA PUUTARHAN LIITTO

HYÖDYLLINEN JA KAUNIS 10
Kotimainen ulkomaisin maustein 12
Kesämökillä ja kaupungissa 13
Hyödyllinen metsäpuutarha 14
Eläinten koti 15
Kasvit kasuupaikan ehdoilla 17
Kasviryhmiä sommittelua 18
Muotojen leikkiä 18
Koko ja pinta 20
Väreillä draamaa tai harmoniaa 22

26 SUOMALaisia METSÄPUUTARHOJA

KÄRHÖPILAREITA JA KASVIMATTOJA 28
PUUTARHA AURINKOISESSA MÄNNIKÖSSÄ 34
KESÄILTA RHODOMETSÄSSÄ 44
KEVÄTKUKKIA KAUPUNKIPIHALLA 52
KESÄPARATIISI JÄRVEN RANNALLA 60
EKSOTIIKKAA VARSINAIS-SUOMESSA 66

76 KASVUPAIKKATYYPIT

LEHTOMAISET METSÄT 78
TUORE KANGASMETSÄ 88
KUIVAHKO KANGAS 96
KUIVA KANGAS JA KALLIO 104
KOSTEIKKO 110

116 METSÄPUUTARHAN PERUSTAMINEN JA HOITO

KASVUALUSTA 119
Maanparannus 120
Kompostointi 121
Lannoitus ja kalkitus 122
Kasvualustan syvyys ja muoto 123
Katteet 123
Rajaukset 125
PUIDEN JA PENSAIDEN HOITO 126
Metsiköt 128
Puiden astiataimet 131
Pensaat 134
Köynnökset 137
RUOHOJEN JA METSÄNPOHJAN HOITO 138
Perennat 140
Sipulikasvit 141
Metsänpohja 142
KASVINSUOJELU 146
Tuhoeläimet 148
Kasvitaudit 150
Rikkakasvit 152
RAKENTEITA 154
Polut 156
Portaat 159
Aidat ja muurit 161
Oleskelualueet 163
Vesiaiheet 166

HAKEMISTO 168

KUVALUETTELO 176

Lukijalle

Pidät kädessäsi ensimmäistä kotimaista metsäpuutarhakirjaa. Sen avulla luot unelmiesi puutarhan: helppohoitoisen, kauniin ja ympäristöönsä sopivan. Kun tutustut kirjassa esiteltäviin suomalaisiin metsäpuutarhoihin, huomaat että ne ovat yhtä erilaisia kuin metsämme. Puutarha voi olla rehevä tai karu, aurinkoinen tai viileän varjoisa, täynnä kirkkaanvärisiä kukkia tai hillitysti vihreän eri sävyjä toistavia saniaisia ja lehtiperennoja – juuri sellainen kuin haluat.

Metsäpuutarha voi olla muutaman neliömetrin tai monen hehtaarin kokoinen – ja se sopii lähes minne tahansa. Sen voi perustaa kaupunkipihalle, kesämökkiä ympäröivään metsään, pellolle tai vaikka autiolle tontille vailla ensimmäistäkään puuta. Tiheään asutussa taajamassa tällaisen puutarhan luontevin paikka on tontin reunalla, missä puilla ja pensailla riittää tilaa kasvaa. Kesämökin ympäristö sopii erityisen hyvin, sillä yleensä palstalla kasvaa ennestään metsä tai joukko puita.

Kun puutarha perustuu alueen luontaiseen kasvillisuuteen, toisin sanoen metsätyyppiin, rakentamisen kustannukset pysyvät kurissa eikä puutarhasta tule uuvuttavaa työmaata. Varvikkoa tai sammalikkoo ei tarvitse repiä pois nurmikon tieltä. Puiden alle istutetaan pensaita ja perennoja, jotka menestyvät paikalla ilman jatkuvaa kastelua, lannoittamista ja kalkitusta.

Kasvupaikan oloja voi kuitenkin halutessaan parantaa niin, että metsäpuutarhassa viihtyvät myös vaateliaat atsaleat, magnoliat ja tulppaanit. Karukin paikka muuttuu nopeasti viljavaksi esimerkiksi kohopenkkien avulla. Kasvualustan perustamisen ja kasvien hoidon lisäksi kerromme kuinka tehdä polkuja, muureja, aitoja, vesiaiheita ja oleskelualueita. Kirjaan valitut rakenteet ovat mahdollisimman yksinkertaisia ja helppoja tehdä – jopa ilman aiempaa kokemusta rakentamisesta.

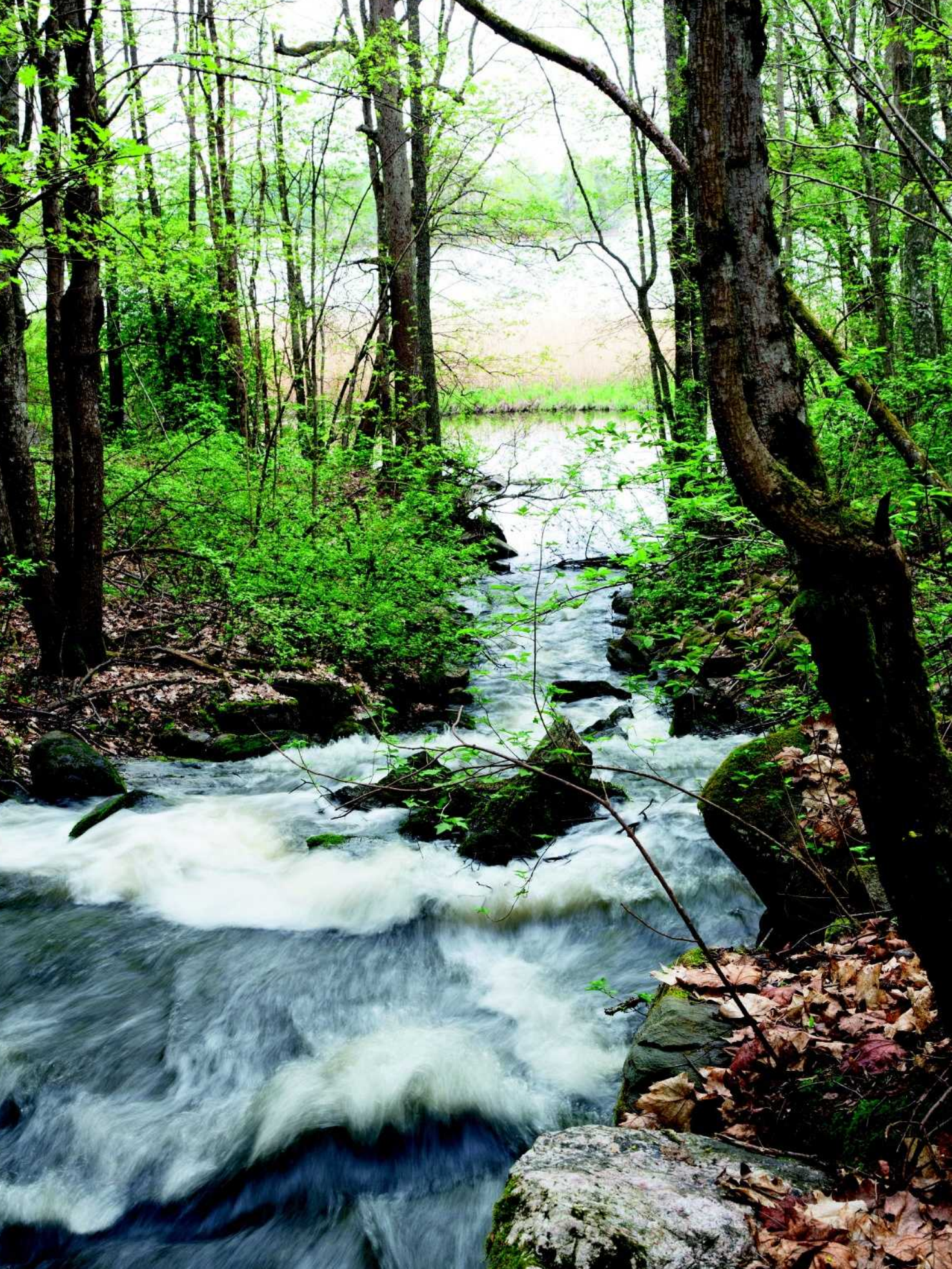
Onnistumisen iloa toivottaen
Tekijät

*Metsän ja
puutarhan liitto*

Hyödyllinen ja kaunis

SUOMALAINEN METSÄPUUTARHA voi muistuttaa ulkomaisia esikuviaan alppiruusuineen ja eksoottisine kukkineen, mutta yhtä hyvin se voi perustua puhtaasti kotoisiin aineksiin. Kasvillisuutta voivat hallita koristekasvit tai syötävät hyötylajit. Metsäpuutarha voi sijaita maaseudun rauhassa kesämökkintontilla tai pikkupihalla suurkaupungin vilkskeessä, ja se voi olla lähes luonnontilainen tai voimakkaasti rakennettu.

Metsäpuutarhan tunnelma vaihtelee valoisuuden mukaan: aurinkoinen, kukkivia kasveja pursuava puutarha on rakennettu männikköön tai koivikkoon. Kuusten ja vaahteroiden alla syvässä varjossa kasvillisuutta hallitsevat saniaiset, sammalet ja lehtiperennat. Kasviryhmiä suunnittelussa vain mielikuvitus on rajana, sillä lehtien ja kukkien muoto-, koko- ja värikirjo on ehtymätön. Myös rakenteet voi sävyttää mieleisikseen. Rauhallisesta tunnelmasta pitävä valitsee neutraaleja ja pastellisävyjä. Lämmin tunnelma syntyy punaisen ja keltaisen sävyistä, vilpoisa ja avara sinisestä.

SUOMEN ilmastossa viihtyy moni ulkomainen puu ja pensas. Niinpä metsäpuutarhaan voi hyvin ottaa vaikutteita ja kasvilajeja vaikkapa Japanista.

Kotimainen ulkomaisin maustein

Sana metsäpuutarha saattaa herättää mielikuvia rehevästi kasvavista ja kukkivista tammi-, alppiruusu- ja pyökkimetsistä, joiden pohjalla nousee saniaisia, sinililjoja ja metsätulppaaneja. Mielikuvat ovat peräisin maailman tunnetuimmista metsäpuutarhoista, kuten Englannin Kew Gardens, Hollannin Keukenhof, Pohjois-Italian Villa Taranto tai vaikkapa Longwood Gardens Yhdysvalloissa.

Yleensä ulkomainen metsäpuutarha on perustettu maastoon, joka vastaa viljavuudeltaan meidän lehtometsiämme. Suomessa aidot runsasravinteiset lehdot ovat kuitenkin harvinaisia – niitä on vain yksi prosentti metsäpinta-alasta. Vain harvalla on onni omistaa lehto, mutta monella on peltoa tai pehmeää puutarhamaa, johon voi rakentaa melko vähällä vai-

valla ulkomaisten esikuvien kaltaisen rehevän metsäpuutarhan.

Jos taas metsäpuutarha perustetaan tyypilliseen suomalaiseen kuivahkoon ja niukkaravinteiseen kangasmetsään, siitä saa lehtomaisen vain tekemällä lujasti töitä: lannoittamalla ja kalkitsemalla kasvualustaa, kaivamalla ylös puiden juuria, asentamalla juurimattoja ja rakentamalla kohopenkkejä. Helpommalla pääsee, kun ei pyri muuttamaan kasvupaikkaa ja maisemaa täysin toisenlaiseksi. Miksi hävittää vaaleanharmaana hohtava jäkälikkö tai puolukan varvut ja korvata ne sipulikasveilla, saniaisilla ja nurmikolla, jotka kuitenkin kituvat karussa kangasmaassa?

Vaikka parhaimmat ulkomaiset metsäpuutarhat saavat hengityksen salpautumaan ihastuksesta, suomalainen metsäpuutarha voi olla yhtä ihana. Se vain näyttää toisenlaiselta. Metsiämme jopa kadehditaan maissa, missä metsät on hävitetty peltojen ja asutuksen tieltä. Meillä

TAAJAMASSA metsäpuutarha on helppoa sijoittaa tontin reunalle, missä ajoväylät, laatoitukset ja kaapelit eivät haittaa puiden ja pensaiden kasvua.

on lukuisia erilaisia metsätyyppejä: kuivia kalliometsiä, kosteita korpia, aurinkoisia koivikoita ja jyhkeitä männikköjä. Suomalainen metsäpuutarha voi perustua omiin metsätyypeihimme, joiden kasvillisuutta voi halutessaan rikastaa eksoottisilla lajeilla.

Kesämökillä ja kaupungissa

Raja metsän, metsäpuutarhan ja puutarhan välillä on liukuva. Kesämökkien ympäristö sopii erityisen hyvin metsäpuutarhalle, jonka yleisilme on luonnonmukainen. Aidoimmillaan metsäpuutarha on perustettu metsään ja siellä kasvaa pelkästään metsäkasveja – kotimaisia ja mahdollisesti ulkomaisia lajeja. Mitä lähempänä luonnonvaraista aluetta metsäpuutarha sijaitsee, sitä toivottavampaa on istuttaa vain kotimaisia lajeja. Luontoomme on päässyt

leviämään jo liikaa haitallisia vieraslajeja, jotka syrjäyttävät alkuperäisiä kasveja ja eläimiä. Puhuttaessa metsäpuutarhassa metsänpohja sammallineen ja varpuineen säästetään ja välttämätön liikkuminen ohjataan poluille.

Metsäpuutarha taajamassa

Kaupungeissa ja kylissä metsäpuutarha muistuttaa yleensä enemmän perinteistä puutarhaa kuin metsää. Piholla on salaojitus, sähkö- ja puhelinkaapeleita ja muita rakenteita, joiden vuoksi puusto ei voi olla kovin tiheä. Asuinrakennusten ympäristössä myös liikutaan ja oleillaan jatkuvasti, minkä vuoksi varvikko ja sammalikko korvataan talleamista sietävällä nurmikolla tai niityllä. Tontin reunoilta voi kuitenkin löytyä tilaa ikiomalle varvikolle, josta voi poimia mustikat ja puolukat.

Metsäpuutarhan sisälläkin voi olla erilaisia osia. Voimakkaimmin rakennetut osat sijoittuvat lähimmäksi asuinrakennusta ja oleskelualueita. Mitä kauemmas tontin reunoille mennään, sitä puustoisempi ja villimpi puutarha saa olla.

Hoidetaan kuin puistometsä

Metsäpuutarha ei ole koskaan yksilajista talousmetsää, jossa pyritään kasvattamaan mahdollisimman paljon myytävää puuta ja puut ovat samanikäisiä. Metsäpuutarhan eri-ikäiset puut ja pensaat vanhenevat ja kuolevat eri tahtiin eikä metsikköä tarvitse uudistettaessa hakata alas kokonaan.

Metsäpuutarha on ihmisten, eläinten ja kasvien elinympäristöä. Mitä useampi laji metsäpuutarhassa viihtyy, sitä parempi. Monilajinen kasvillisuus ja eliöstö kestää ympäristön äkillisiä muutoksia, myrskyjä ja tauteja. Monimuotoisuuden voi varmistaa pitämällä osan metsästä luonnontilaisena ja jättämällä maastoon keloja, lahoavia lehtipuita ja kantoja. Erityisesti kannattaa suojella lehtoja, aarniometsiä, kallioita, harjuja, rantoja, soita, puronvarsia ja vaikkapa yksittäisiä siirtolohkareita.

Monimuotoinen metsäpuutarha on myös monikerroksinen. Puiden latvukset muodostavat puutarhan katon: noin 20 metrin korkeudessa huojuvat tuulessa suurimpien puiden latvukset, niiden alla kohti valoa kurottelevat pienten puiden latvat. Pensaikko kasvaa 1–3 metrin korkeudessa. Kenttäkerrosta hallitsevat monivuotiset kukkakasvit, saniaiset ja heinät. Alimpana metsän pohjalla erottuvat sammalet ja jäkälät.

Hyödyllinen metsäpuutarha

Kasvillisuus on erityisen runsasta metsäpuutarhassa sen monien kerrosten ansiosta. Runsa kasvillisuus parantaa pienilmastoa monin tavoin. Se suojaa sekä paahtavalta auringolta että hyiseltä tuulelta. Lehdet sitovat pölyä, nokea ja muita ilman epäpuhtauksia. Tien varren metsikössä puut ja pensaat vaimentavat melua ja antavat näkösuojaa.

Puiden ansiosta metsäpuutarhassa on suojaista ja intiimi tunnelma, jollaista ei voi tavoittaa pellolla tai hiekkarannalla. Tuulen ja valon leikki lehdistössä luo alati vaihtuvan ääni- ja valomaiseman. Metsä puineen on kuin lohduttava syli, jossa levoton mieli rauhoittuu ja arkihuolet lievenevät. Tuore tutkimus todistaa, että jopa rakennusten puiset sisäpinnat lämmittävät ihmismieltä. Ne vähentävät stressiä ja parantavat unen laatua.

Käsityöaineksia

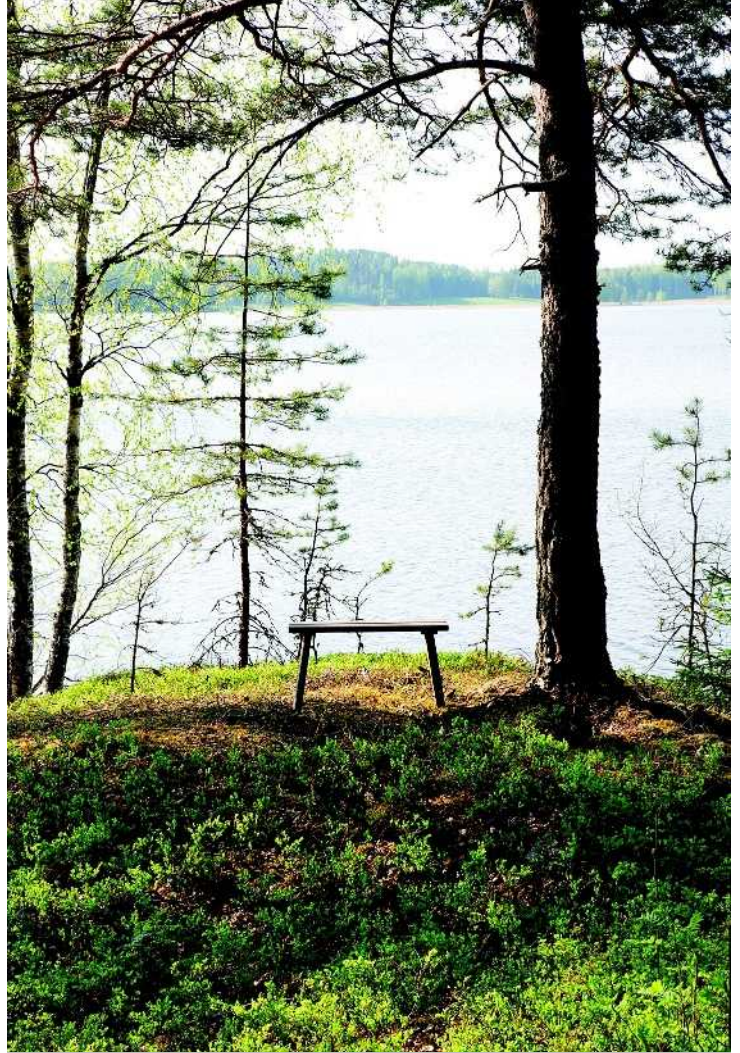
Vaikkei metsäpuutarha ole talousmetsää, voi siellä kasvattaa vaikkapa harvinaisia puuaineksia omiin tarpeisiin. Talousmetsissä viljellään lähes yksinomaan rauduskoivua, kuusta ja mäntyä. Puutöiden tekijät kaipaavat kuitenkin enemmän visakoivua, katajaa, lehtikuusta ja pihlajaa. Haapa sopisi saunan lauteisiin ja leppä kalojen savustukseen. Puutöistä innostuneelle pakkat, kävyt ja koivun tuohikin ovat arvokkaita aineksia.

Ravintoa ja mausteita

Metsäpuutarha voi tarjota yhtä runsaan sadon kuin pelto tai keittiökasvimaa. Kasvit vain ovat eri lajia: kun kasvimaalla ja pellolla viljellään juureksia ja vihanneksia, metsäpuutarhassa vaalitaan puolukka- ja mustikkavarvikoita, lakkoita, mesimarjoja ja sieniä.

Kuusikoissa nousevat herkkutatit, haaparousku ja viinihapero. Koivikoissa viihtyvät kantarelli, mustatorvisieni ja koivunpunikkittati, männiköstä taas poimitaan männynherkkutatteja, kangarouskuja ja suppilovahveroita.

Metsäpuutarhan kasvillisuus voi jopa koostua pelkästään ravintokasveista, kuten pensasmustikoista, herukoista, taikinamarjasta, tuomi-

AVAA NÄKymiä

Metsäpuutarhaan kuuluu valon ja varjon vaihtelu. Männikkö on aurinkoisempi kuin runsasravinteinen lehto tai kuusikko. Valo-oloihin saadaan vaihtelua aukoilla ja tiheiköillä. Reunoille istutetaan avoimien paikkojen valokasveja sekä jokapaikan lajeja, metsikön sisään varjolajeja.

Kauneimpiin kohteisiin, kuten rannalle, niitylle tai vaikkapa jyhkeälle kalliolle, avataan näkymiä raivaamalla puustoa. Myös polkujen ympäristöä kannattaa harventaa.

pihlajista ja makeapihlajista sekä marjovista varvuisstamme. Köynnöksistä ainakin humala, laikkuköynnökset ja palsami- eli sitruunaköynnös tuottavat satoa varjoisassa metsäpuutarhassa.

Eläinten koti

Metsä on lukuisien eläinten elinympäristö. Kasvit ja ihmiskunta eivät tulisi toimeen vaikkapa ilman pölyttäjiä ja kasvintuhoojien luontaisia vihollisia, kuten leppäpirkkoja, kukkakärpäsiä, siiliä, lepakoita ja hyönteissyöjälintuja. Käärmeet, pöllöt ja haukat pitävät kurissa myyrät ja kanit. Muun muassa orava ja siemenillä elävät linnut levittävät tehokkaasti kasveja kauaskin alkuperäiseltä paikaltaan.

Metsäpuutarhaan jätettävät koskemattomat tiheiköt ja aluskasvillisuus varmistavat, että linnuilla on suojaisia pesintä- ja ruoka- paikkoja. Rehevissä ojissa ja purovarsilla viihtyvät yölinnut, kuten viita- ja luhtakerttunen sekä pensassirkkalintu. Risukasat poltetaan vasta elo-syyskuussa, jotta niissä pesivät linnut ovat varmasti ehtineet kasvattaa poikasensa aikuisiksi. Myös halkopinot ja puukasat ovat linnuille ja lepakoille mieluisia oleskelupaikkoja.

HYÖNTEISHOTELLI tarjoaa suoja- ja pesimäpaikkoja puutarhan hyötyeliöille, kuten leppäkertuille, harsokorennoille, perhosille ja villimehiläisille. Hyönteishotelli sijoitetaan aurinkoiselle, tuulelta ja sateelta suojatulle paikalle, 1–2 metrin korkeudelle kasvillisuuden yläpuolelle. Sen voi ripustaa myös seinustalle, pensasaitaan tai jopa kerroston parvekkeelle.

Lahoava puu on tarpeen lukuisille hyönteisille, itiökasveille, sienille ja jäkälille sekä tikoille ja palokärjelle. Tikat syövät lahoavista puista ja kannoista hyönteisten toukkia ja hakaavat puihin pesäkoloja. Metsikön kolopuiksi valitaan paksurunkoisia vanhoja puita. Kuivilla mailla kolopuu voi olla mänty. Lehoissa ja tuoreilla mailla kolopuiksi sopivat lehtipuut, kuten haapa, tuomi, koivu, leppä, raita ja pihlaja.

Talviruokintaa

Talviruokinta auttaa lintuja selviytymään kylmän kauden yli seuraavaan kevääseen. Ruo-

kintapaikalla on hyvä olla pensaita, katajia ja kuusennäreitä, joihin pikkulinnut pääsevät pakoon saalistajia. Lintujen talvehtimista helpottavat myös puutarhaan jätettävät talventörröttäjät. Jäykkävaraiset talventörröttäjät ovat monivuotisia kukkakasveja, jotka varistavat siemenensä hangen pinnalle, mistä siemenet kantautuvat tuulen ja sulamisvesien mukana kauas emokasvista. Luonnonvaraisissa kasveissamme on noin 200 talventörröttäjää. Moni talventörröttäjä kuuluu mykerökukkaisiin tai huulija sarjakukkaisten heimoon.

Mikään puu ei ole arvoton, sillä esimerkiksi roskapuiksi leimatut raita, haapa ja pihlajat ovat välttämättömiä ravinnonlähteitä monille eläimille. Hirvi- ja jäniseläimet kaluavat talvella haavan ja pihlajien runkoja ja versoja. Kukkiavat raidat ja pajut tarjoavat ravintoa varhaiskevällä liikkeelle lähteville perhosille ja muille hyönteisille.

Houkuttele hyönteisiä

Eläimiä voi houkuttaa metsäpuutarhaan monin tavoin: kolopuilla, linnunpöntöillä, siilien talvehtimispesillä, talviruokinnalla, talventörröttäjäkasveilla, mesikasveilla ja jopa varta vasten hyönteisille suunnitelluilla hyönteishotelleilla.

Päiväperhoset vähenevät hälyttävästi, sillä kannan kehitystä mittaavan indeksin mukaan määrä on pienentynyt lähes puoleen vuosina 1990–2011. Yksi syy perhosten katoamiseen on sopivien elinympäristöjen, kuten niittyjen, väheneminen ja kasvillisuuden yksipuolistuminen. Rakennetulle ympäristölle tyyppinen puutarha leikattuine nurmikoineen, jaloruu-suineen ja pelargoneineen ei juurikaan tarjoa aikuisille perhosille mesikasveja eikä toukille ravintoa.

Kemialliset torjunta-aineet ja lannoitteet voivat myös olla haitaksi perhosille. Nyt tiedetään jo varmasti, että tiettyihin kasvinsuojeluaineisiin sisältyvät neonikotinoidit tappavat mehiläisiä.

Metsän perhoset

Mahdollisimman luonnonmukaisesti hoidettu metsäpuutarha sopii erinomaisesti perhosille ja muille hyönteisille. Kangasmetsissä, kallioilla ja soilla on ihan oma perhoslajistonsa. Kun metsäpuutarhassa on tiheikköjen lisäksi avoimempia kukkivia alueita, saadaan ihailuun myös niittyjen runsasta perhoslajistoa.

Ritariperhonen lentelee soilla, kosteilla niityillä ja metsäteiden varsilla. Naaras munii sarjakukkaisten kasvien, etenkin karhun- ja suoputken, tuoreimmille lehdille. Sitruunaperhonen on yksi kevään merkeistä ja yleinen metsäisillä alueilla ja sekametsissä, missä tavataan sen ravintokasveja korpi- ja orapaatsamaa. Haaperhonen viihtyy rehevissä lehti- ja sekametsissä, joissa kasvaa haapaa ja poppeleita. Suruvaippa suosii kosteita koivikoita ja soita ja munii pajujen, koivujen, jalavien ja haavan oksille.

METSÄN MESIKASVEJA

kanerva	ohdakkeet
kultapiisku	orvokit
kuusamat	pajut
maksaruohot	raita
mustikka	syreenit
nauhukset	varjoliija

Kasvit kasvupaikan ehdoilla

Metsäpuutarha on helpointa perustaa niiden kasvilajien varaan, jotka menestyvät alueella luonnostaan. Kuivaan kangasmaastoon istutetaan siis kuivan ja niukkaravinteisen maan lajeja. Toista ääripäätä edustavaan, tuoreeseen runsaravinteiseen lehtoon taas voi istuttaa vaatieliaitakin kasveja. Ihannetapauksessa kasvit on valittu niin tarkoin kasvupaikan ehdoilla, että ne viihtyvät vaikkei niiden istutuspaikalle tuoda lainkaan kasvualustaa, lannoitteita ja kalkkia!

Jotta kasvivalinta onnistuisi, on selvitettävä ensin tontin eri osien kasvuolosuhteet eli valoisuus sekä maan ravinteisuus ja kosteus. Ne voi arvioida alueella tavattavien kasvien ja niiden rehevyyden sekä humuskerroksen paksuuden perusteella.

Kasvupaikkojen kysymyssarja

Sivuilla 76–115 selostetaan kasvupaikkatyyppien tuntomerkit sekä eri kasvupaikkatyyppeihin sopivat puutarhalajit, jotka täydentävät luontaisia metsäkasvejamme. Kasvupaikkatyy-

pit määritetään karkeasti alla olevalla kysymyssarjalla. Kysymyssarja alkaa kasvupaikkojen runsaravinteisimmasta päästä. Kun tontilta löytyy tiettyjä tunnus- eli opaskasveja kohtalaisen runsaasti, kasvupaikkatyyppi on selvitetty. Toisinaan yksikin laji voi ratkaista kasvupaikkatyyppin, jos sitä tavataan runsaana. Lisäksi muutamasta kohdasta tonttia voi tutkia, kuinka syvä humuskerros on.

Onko tontilla riittävästi lehtoisuutta? Onko riittävästi lehtokasveja, kuten taikinamarjaa, koiranheittä, lehtokuusamaa, näsiää tai pähkinäpensasta sekä jaloja lehtipuita, kuten saarnea, jalavia tai tammea?

Onko alueella riittävästi ruohoisuutta eli lehtomaisen kankaan kasveja varpujen joukossa? Tunnukskasveja ovat muun muassa käenkaali, metsäkurjenpolvi, metsäimarre, nurmitädyke ja pitkäronsyinen lillukka.

Onko metsikössä riittävästi mustikkaisuutta? Tuoreessa kangasmetsässä mustikka kasvaa rehevänä. Runsaana tavataan myös puolukkaa, metsämitikkaa, metsätähteä, oravanmarjaa ja vanamoja.

Onko alueella riittävästi puolukkaisuutta eli kuivahkon kankaan tunnusmerkkejä? Varvuista

runsain on puolukka, mutta Pohjois-Suomessa variksenmarja. Kuivahkolla kankaalla kasvaa jäkäliäkin.

Onko alueella riittävästi kanervaisuutta eli kuivan kankaan tunnusmerkkejä? Kenttäkerrosta hallitsee kanerva, pohjoisessa variksenmarja. Ruohovartisia kasveja tavataan satunnaisesti. Jäkälää kasvaa runsaasti.

Onko alueella riittävästi jäkäläisyyttä eli karukkokankaan tunnusmerkkejä? Karukkoa peittää lähes yhtenäinen jäkäläkasvusto. Ruohoja ja pensaita tavataan äärimmäisen vähän, ja mänty ja kataja kasvavat kituliaana.

Kasviryhmiä sommittelua

Vastakohdat ovat mielenkiintoisia ja korostavat toisiaan. Istutusryhmässä voi olla vaikkapa tummanvihreitä havukasveja sekä valkoja keltakirjavalehtisiä perennoja ja pensaita. Vastakohtia luodaan myös kokoeroilla sekä erilaisilla muodoilla ja pintarakenteilla.

Vaikka puutarhassa pyritään vaihtelevuuteen ja monimuotoisuuteen, ei pidä mennä liiallisuuteen lukuisilla yksityiskohdilla, jotka tekevät puutarhasta levottoman ja sekavan. Tasapaino saavutetaan valitsemalla pienialaiseen puutarhaan yksi hallitseva elementti ja isoon puutarhaan yksi johtoteema kuhunkin puutarhan osaan. Esimerkiksi puustosta 2/3 voi

KALLIONAUHUS ja amiraaliperhonen.

olla paikkaan sopivaa peruspuulajia ja loppu kolmannes muita puulajeja.

Luonnossa muodot ovat polveilevia ja vienoja, siksi ihmisen tekemät viivasuorat polut, tiet ja muut rakenteet vaikuttavat kovilta ja keinotekoisilta. Istutusryhmätkin tehdään mieluiten reunoiltaan kaareviksi ja muodoiltaan epäsymmetrisiksi.

Muotojen leikkiä

Muoto on kasvien tärkein esteettinen ominaisuus. Se korostuu puilla ja pensaille, joiden rungot ja oksisto erottuvat puutarhassa ympäri vuoden. Kukkakasvien versot sen sijaan kuolevat ja painuvat maata myöten syksyllä. Köynnöksiä muoto on epämääräinen ja tuentavasta riippuen putousmainen, pilarimainen tai kuin suihkulähde.

Voimakkaasti rakennetuilla alueilla, kuten bulevardeilla ja muotopuutarhoissa pyritään usein muotojen yhtenäisyyteen: kujanteissa puut ovat yhtä lajia sekä samankokoisia ja -ikäisiä. Metsäpuutarhan tyyliin taas kuuluvat epäsymmetriset muodot ja vastakohdat. Esimerkiksi kasviryhmässä pystysuorien pilarikatajien viereen istutetaan pallotuijia tai marjaomenapensaita, joilla on vaakasuorat oksat.

Latvukset

Puun ja pensaan latvus voi olla pilarimainen, maljamainen, vaakasuora, riippuva tai pyöreä. Pystyt pilarimaiset muodot ohjaavat katseen tehokkaasti haluttuun suuntaan, mitä hyödynnetään puukujanteissa ja leikatuissa pensasaidoissa.

Eri lajien latvukset suodattavat eri tavoin auringon valon: männyn, koivun, kirsikoiden ja jalopähkinän alla on valoisaa, kun taas kuusi ja metsävaahtera tuntuvat vievän kaiken valon. Ison vaahteran alla menestyvät vain aniharvat kasvit, mutta sen alle voi mennä suojaan saateelta ja sijoittaa vaikkapa penkin istuskelua varten.

Kukintoja

Puut ja pensaat muodostavat metsäpuutarhan peruskasvillisuuden. Perennat, saniaiset, heinät, sipulikasvit ja yksivuotiset kukat keräävät kuitenkin usein eniten huomiota. Niitä tarkas-

VASTAVÄRIEN KASVIRYHMÄ

Violetti ja keltainen sekä sininen ja oranssi eri sävyissään ovat vastavärejä. Näiden ahkerasti kukkivien perennojen kukinta painottuu keski- ja loppukesään. Mantšuriankurjenpolvi ja huiskunauhus kukkivat aina syyspakkasiin saakka.

- 1 mantšuriankurjenpolvi
- 2 huiskunauhus
- 3 kallionauhus
- 4 tähkätädyke
- 5 metsälauha

LAUHAT ovat hoitoa kaipaamattomia koristeheiniä.

MANTŠURIANKURJENPOLVI kukkii keskikesästä talven tuloon.

tellaan lähietäisyydeltä, ja niiden muoto-, koko- ja värikirjo on ehtymätön.

Pystyt kapeat tähkäkukinnot vastaavat kukissa pilarimaisia puita. Heinistä kastikoilla ja siniheinällä on tähkämäiset kukinnot. Metsäpuutarhan hämyssä viihtyvät muun muassa kimikit, lapin- ja valttikkanauhus, lehtopähkämö, lehtosalvia, sormustinkukat sekä tähkä- ja virginiantädyke. Kurjenmiekkojen miekkamaisilla ja sarojen heinämäisillä lehdillä luodaan sama vaikutelma kuin pystyillä kukinnoilla.

Röyhykukintoisia perennoja edustavat jalo-, mesi- ja töyhtöangervot. Myös näillä heinillä on ilmavat leveät röyhykukinnot: lauhat, mammuttiheinät ja siniheinä 'Transparent'. Sarjat ja muut sateenvarjomaiset kukinnot erottuvat erityisen hyvin kapeiden ja pystyjen kukkien rinnalla. Sateenvarjomaiset kukinnot on muun muassa kärsämöillä, punalatvoilla ja lehto-ängelmällä.

Mykerökukkaisten heimossa on lukuisia kasveja, joiden kukinnot muistuttavat palloja, aurinkoja tai nappeja. Niitä on muun muassa astereilla, tähtiputkilla, pallo-ohdakkeilla ja piikkiputkilla.

Koko ja pinta

Kasviryhmään kootaan erikokoisia lehtiä ja kasveja. Pelkät pienet lehdet tai kukat tekevät näkymästä sekavan, sillä kiintopisteet puuttuvat. Jos taas ryhmässä on vain isoja lehtiä ja kukintoja, näkymästä tulee ylenpalttinen.

Pienet lehdet ja kukat näyttävät sulautuvan taustaan, kun taas isot kasvinosat tuntuvat olevan lähellä. Koska isot lehdet ovat tyypillisiä kostean ja ravinteikkaan maan kasveille, ne luovat rehevyyden tuntua.

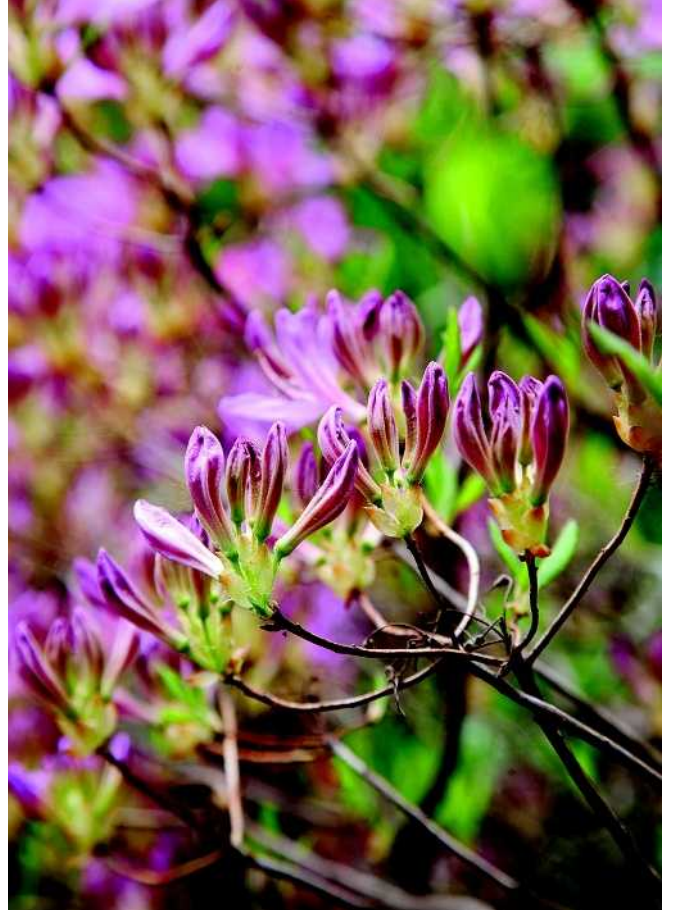
Runkojen, lehtien ja jopa kukkien pintarakenne eli tekstuuri erottuu parhaiten pehmeässä iltavalossa, keväällä lehtien ollessa nuoria ja lehtien ollessa isokokoisia. Ehyet, sileät ja kiiltäväpintaist lehdet sekä puiden rungot näyttävät kovilta. Pehmeän vastakohdan muodostavat esimerkiksi utuiset röyhykukinnot, syvään liuskoittuneet jaloangervojen ja ängelmien lehdet. Myös himmeät, valkokarvaiset lehdet näyttävät pehmeiltä.

KOMEASINIKUUNLILJAN syväsuoniset lehdet näyttävät ryppyintaisilta.

KAUKASIANPIONI kukkii kevätkesällä samaan aikaan kuin varhaiset atsaleat.

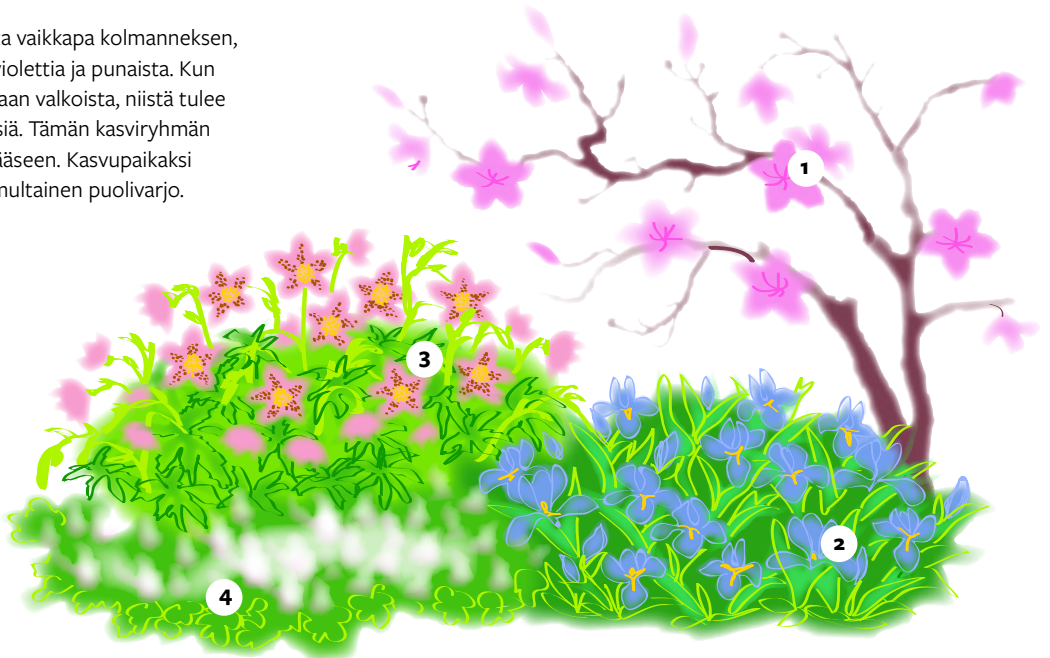

KEVÄTATSALEA menestyy Keski-Suomen korkeudella saakka.

PASTELLINEN VÄRIHARMONIA

Väriympyrästä voi valita vaikkapa kolmanneksen, johon sisältyy sinistä, violettia ja punaista. Kun perusväriihin sekoitetaan valkoista, niistä tulee pehmeän pastellisävyisiä. Tämän kasviryhmän kukinta painottuu kevääseen. Kasvupaikaksi valitaan hikevä, paksumultainen puolivarjo.

- 1 atsalea
- 2 pikkukurjenmieikka
- 3 jouluruusu
- 4 rönsytiarella

Väreillä draamaa tai harmoniaa

Kukat tekevät puutarhan väripaletista ehtymättömän. Täällä Pohjolassa puutarhan värimaailmaa hallitsevat kuitenkin noin seitsemän kuukauden ajan lumen kuorruttamat rungot, oksat, siemenet ja ainavihannat lehdistöt.

Valo näyttää erilaiselta eri vuodenaikoina ja eri aikaan vuorokaudesta. Valo puolestaan vaikuttaa väreihin. Vaaleat ja kylmät värit, kuten valkoinen ja vaaleansininen, näyttävät kauneimmilta varjossa sekä aamu- ja iltahämyssä, mutta voimakkaassa valossa ne häviävät ympäristöön. Oranssi ja punainen taas loistavat kirkkaassa auringonpaisteessa, mutta siimeksessä niiden hehku himmenee. Heinien ja erityisen sirojen kukintojen kauneus tulee esiin sivuvalossa, kun auringon viimeiset säteet kultaavat korret ja röyhykukinnot.

PUNALEHTINEN japaninvaahtera ja valkokukkainen nyppykurjenpolvi.

Väriympyrä

Kukkivissa kasviryhmissä yhdistellään ennen kaikkea värejä. Yhdisteleminen helpottuu kun kasviryhmään tai tiettyyn osaan puutarhaa valitaan vain muutamia hallitsevia värejä. Väriympyrä auttaa valitsemaan vaikuttavimmat väriyhdistelmät.

Lämpimät värit keltavihreästä punaiseen vievät väriympyrästä puolet. Toiselle puolelle sijoittuvat kylmät värit violetinpunaisesta vihreään. Poimimalla kasviryhmään vaikkapa väriympyrän puolikkaan, kolmanneksen tai neljänneksen värit, ryhmä on taatusti harmoninen.

Vastavärit sijaitsevat vastakkaisilla puolilla väriympyrää. Tällaisia ovat esimerkiksi sininen ja oranssi, vihreä ja punainen sekä keltainen ja violetti. Vastaväreistä koostuva kukkaryhmä näyttää erityisen eloisalta.

Tasapainottavat värit

Vaaleanharmaa ja valkoinen käyvät kaikkiin väriyhdistelmiin. Ne tasapainottavat ja rauhoittavat. Kun valkokukkaisia tai hopealehtisiä kasveja istutetaan keskenään ”riitelevien” värien väliin, ne tekevät kasviryhmästä harmonisen. Sekä vaaleanharmaa että valkoinen korostavat muita värejä ja erottuvat hyvin varjossa ja kesäyön hämärässä.

Myös lehdistön vihreys tasoittaa kukkien toisinaan luonnottoman voimakkailta tuntuvia värejä. Vihreän lukuisat sävyt takaavat, ettei täysin kukatonkaan kasviryhmä näytä tylsältä. Muodikkaat limet eli kellanvihreät kukat ovat niin lähellä lehdistön vihreää, että ne kaipaavat vastaparikseen vaikkapa sinisävyisiä lehtiä.

Lämpöä

Maanläheinen ruskea yhdistetään syksyyn, sadonkorjuuseen ja lakastumiseen. Ruskea on myös hedelmien, siemenien, talventörröttäjien ja runkojen väri. Sitä näkee kesälläkin vaikkapa mykerökukintojen keskustoissa.

Kevät ja syksy ovat keltaisten kukkien aikaa, syksyllä maisemaa hallitsevat myös kellastuvat lehdet. Keltainen on valoisa, iloinen, voimakas ja huomion herättävä väri. Jos keltaisesta kukkaryhmästä halutaan rauhallisempi ja romanttisempi, siihen valitaan keltaisen vaaleita sävyjä. Keltainen sopii kitkatta yhteen valkoisen ja sinisen kanssa.

RISUISESTA RYTEIKÖSTÄ LUMOAVAKSI METSÄPUUTARHAKSI!

Voit perustaa metsäpuutarhan minne tahansa – mutta luontevimmin toki tontille, jolla jo kasvaa metsää tai joukko puita. Kun metsäpuutarha perustuu alueen luontaiseen kasvillisuuteen, rakentamisen kustannukset ja työtaakka pysyvät kurissa. Metsänpohjaa voi kaunistaa ja sen vaurioita korjata hyödyntämällä kunttaa eli mustikan, puolukan ja kanervien peittämää siirtovaruvikkoa. Puiden alle istutetut kukkivat pensaat ja perennat menestyvät ilman jatkuvaa kastelua, lannoittamista ja kalkitusta. Kasvupaikan oloja parantamalla metsäpuutarhassa viihtyvät myös vaateliaimmat ja syötävätkin kasvit.

Tutustu kirjan esimerkkeihin suomalaisista metsäpuutarhoista, poimi asiantuntevat ohjeet ja vinkit – ja tee upeiden kuvien seurassa lumoava nojatuolimatka keskelle kauneutta.

Ensimmäisen kotimaisen metsäpuutarhakirjan tekijät tuntevat aiheensa. Puutarhaliiton kasviasiantuntija Ella Rätty on puutarhasuunnittelun ja kasvitietämyksen vertaansa vailla oleva osaaja. Hanna Marttinen on koulutukseltaan sekä valokuvaaja että puutarhuri.

